

PÄÄKIRJOITUS

Suomalainen yhteiskunta on periaatteessa avoin yhteiskunta ja niinpä tietojen saaminen esim. eri hallinnonhaarojen toiminnasta ei ole millään tavoin ylivoimainen tehtävä. Tämä koskee pääasiassa myös puolustusvoimia, joskin sen kohdalla on myös olemassa huomattavia tietoaukkoja. Pohtiessaan näitä tietoaukkoja Pertti Joenniemi mainitsee puolustuslaitoksen toiminnassa kaikkiaan kahdeksan tekijää, joista olisi syytä saada lisäinformaatiota (Politiikka 1, 1973, ss. 63—65). Eräs näistä tekijöistä on tutkimus- ja kehittämistoimintaan käytettävät varat, joita ei puolustusbudjetissa ole — vastoin monien muiden maiden käytäntöä — otettu omaksi menoryhmäkseen. Yleensä tutkimus- ja kehittämistoimintaan käytettävät varat lienee budjetissa liitetty pääasiassa perushankintamenojen yhteyteen, mutta tähän saakka edes niiden kokonaismäärä ei ole ollut julkisesti saatavissa.

Tällaiset tietoaukot liittyvät luonnollisesti demokraattisen valvonnan mahdollisuuksiin; tietojen julkisuus on eräs tällaisen valvonnan edellytys. Tietojen puutteella on kuitenkin myös muita implikaatioita. Viime vuosina asevarusteluun ja aseidenriisuntaan kohdistunut tutkimus näyttää kokeneen eräänlaisen renessanssin ja tämä tutkimushaara on jälleen nousemassa erääksi kansainvälispoliittisen tutkimuksen keskeiseksi kohteeksi. Samanaikaisesti on tutkimuksen sisällössä tapahtunut myös muutoksia siten, että asevarustelua selitettäessä on valtioiden sisäisillä tekijöillä havaittu olevan huomattavan suuri merkitys. Selityskykyisimpiä näistä tekijöistä ovat erilaiset intressiliittoutumat, joita kapitalististen maiden talouselämän eri osatekijöiden välille syntyy. Näiden sotilaallis-teollisten tai sotilaallis-tieteellisten liittoutumien olemassaolo Yhdysvalloissa ja useissa Länsi-Euroopan valtioissa on dokumentoitu sangen laajasti ja seikkaperäisesti. Tosin näiden liittoutumien luonteesta esiintyy sangen monenlaisia käsityksiä, mutta hyvin harva kiistänee niiden olemassaolon. Tämentyppisten teoreettisten lähtökohtien hyödyntämiseksi tarvitaan tietoja myös sotilaallisesta tutkimuksesta ja siihen käytettävien varojen jakautumisesta eri instituutioiden välillä.

Suomenkin osalta on joskus esitetty kysymys sotilaallis-teollisen liittoutuman olemassaolosta ja laajuudesta, mutta lähes poikkeuksetta sen merkitystä on vähätelty ja todettu Suomen armeijan olevan siksi pienen, ettei sen ja talouselämän välille pysty syntymään kovin merkittäviä yhteyksiä. Samoin on yleensä uskottu, että Suomessa harjoitettu sotilaallinen tutkimus on, ellei nyt aivan olematonta, niin kuitenkin tavattoman vähäistä. Tätä vaikutelmaa ovat olleet omiaan tukemaan eräät kansainväliset vertailut, joissa sotilaallisen tutkimustoiminnan on Suomessa todettu olevan vain 0.2—0.4 % kaikista tutkimusvaroista (ks. Resources Devoted to Military Research and Development. SIPRI 1972, ss. 39 ja 42). Viime aikoina on kuitenkin alkanut käydä ilmeiseksi, että

käsitys sotilaallisen tutkimuksen vähäisyydestä Suomessa on jossakin määrin näköharha, jonka ovat osittain aiheuttaneet puutteelliset tiedot ja osittain sotilaallisen tutkimuksen voimakas lisääntyminen vasta parin viimeisen vuoden aikana. Tilanne ei itse asiassa liene niin harmiton kuin se on luultu olevan.

Kuten edellä on todettu ei aikaisemmilta vuosilta ole eriteltyä tietoa siitä, kuinka paljon varoja sotilaalliseen tutkimukseen on Suomessa käytetty. Tässä suhteessa hallituksen esitys Eduskunnalle valtion tulo- ja menoarvioksi vuodelle 1974 on sangen mielenkiintoista luettavaa, sillä se tarjoaa ensimmäisiä konkreettisia tietoja sotilaallisen tutkimuksen laajuudesta:

Suunnitelmallisen kokeilu- ja kehittämistoiminnan suorittamiseksi mm. perushankintojen kotimaisuusasteen lisäämiseksi ja jotta hankintamenoilla voitaisiin tarvittaessa turvata yritysten työllisyyttä, ehdotetaan, että vuosina 1974—78 saataisiin hankkia kokeilumateriaalia sekä tehdä kotimaassa erilaisia materiaallisen valmiuden kehittämiseen liittyviä tutkimus- ja kehittämissopimuksia siten, että niistä aiheutuu maksuja vuonna 1974 3 mmk, vuonna 1975 ja 1976 samoin 3 mmk, vuonna 1977 3.5 mmk ja vuonna 1978 4 mmk (s. 196).

Tämä lainaus ja esitetyt luvut liittyvät Puolustusministeriön pääkohdan perushankintamenoja koskevaan osaan. Ilmeiseltä vaikuttaa, että vuodelle 1974 esitetty summa on selvästi aikaisempia vuosia suurempi, joskin myös aikaisempi vuosina on sotilaalliseen tutkimukseen allokoitu varoja, vaikka niistä ei yksityiskohtaisia julkisia tietoja olekaan olemassa. Toisaalta on perusteltua olettaa, että nämä luvut ovat aivan liian pieniä ja että sotilaalliseen tutkimukseen meneviä varoja esiintyy monissa muissakin kuin perushankintoja koskevissa kulumomenteissa. Tähän suuntaan viittaa voimakkaasti se, että Pohjoismaisen teknisen tutkimuksen yhteistyöelimen Nordforskin tietojen mukaan Suomessa käytetään v. 1974 sotilaalliseen tutkimukseen kaikkiaan 11.1 mmk, joka on 3.7 % kaikista valtion tutkimusmenoista. Nordforskin tietoja ei ole mitään syytä epäillä, sillä onhan se hallitusten välinen yhteistyöelin.

Nordforskin mainitseman 11.1 mmk merkityksen havainnollistamiseksi on syytä todeta, että samana vuonna valtion tutkimusmenoista kohdistetaan vain 4.5 mmk sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä asuntokysymykseen kohdistuvaan tutkimukseen. Toisena vertailuesimerkkinä voidaan viitata vaikkapa Suomen Akatemiaan, jonka *kaikkien* tieteellisten toimikuntien kautta jaetaan tänä vuonna tutkimusmäärärahoja 15 mmk arvosta. Suomen Akatemian kokonaisbudjetti v. 1974 on noin 40 mmk eli vajaat neljä kertaa enemmän kuin sotilaalliseen tutkimus- ja kehittäelytoimintaan käytetyt varat. Toisin sanoen kysymys ei ole mistään vaatimattomista summista, vaan sangen laajamittaisesta sotilaallisista tarkoituksia palvelevasta tutkimustoiminnasta. Kaikesta päätellen tilanne on se, että tämänlaatuisen tutkimuksen laajeneminen on tapahtunut aivan viime aikoina ilman, että siihen olisi kiinnitetty riittävästi julkista huomiota. Nyt on aika ottaa myös tämä kysymys yhteiskunnallisen keskus-

telun kohteeksi, jolloin huomiota on syytä kiinnittää myös tämän ilmiön seurauksiin. Kuten edellä esitetyssä lainauksessa hallituksen esityksestä todetaan, niin sotilaallisten tutkimusmenojen lisäämisellä pyritään mm. perushankintojen kotimaisuusasteen nostamiseen. Tämä merkitsee aseteollisuuden vahvistumista Suomessa ja siten edellytyksiä nykyistä laajemman sotilaallis-teollisen liittoutuman syntymiselle. Samalla tämä suunta merkitsee eräiden, pääasiassa teknistä tutkimusta suorittavien laitosten ja korkeakoulujen läheisempää sitoutumista sotilaalliseen tutkimukseen. Tämä on luonnollista sen vuoksi, että Suomen armeijan tutkimuslaitokset ovat tunnetusti sangen pieniä ja niillä tuskin on nykytilanteessa edes mahdollisuuksia kuluttaa näinkin suuria summia. Teollisuus ajanee kuitenkin tutkimuskeskusten edelle näiden rahamäärien vastaanottajana, sillä eräiden tietojen mukaan peräti 90 % sotilaalliseen tutkimukseen varatuista määrärahoista siirtyy teollisuuden käyttöön, 'tuotekehittelytoimintaa' varten.

Suomessa harjoitettavalla sotilaallisella tutkimuksella on myös kansainvälinen ulottuvuutensa. Äskettäin paljastuneiden tietojen mukaan eräät suomalaiset korkeakoulut, erinäiset asetehtaat sekä Työterveyslaitos ovat saaneet Yhdysvaltojen puolustusministeriöltä, Pentagonilta, sangen huomattavia summia sotilaallisia tarkoituksia palveleviin tutkimusprojekteihin (näistä tiedoista ks. esim. How to Buy a Country. Project Anti-War. Quebec 1973). Asiasta on tehty myös eduskuntakysely. Vastatessaan tähän kysymykseen opetusministeri Sundqvist myönsi suomalaisten tutkimuskeskusten saaneen varoja Pentagonilta, mutta totesi samalla sen, että useimmilla suoritetuista tutkimuksista ei ole suoranaista sotilaallista käyttöarvoa. Lisäksi Sundqvist viittasi siihen, että v. 1968 aloitettua valvontaa tullaan tässä suhteessa edelleen noudattamaan ja jopa tiukentamaan. Käytäntöhän on toukokuussa 1968 tehdyn valtioneuvoston päätöksen jälkeen ollut se, että valtion palveluksessa olevien tutkijoiden on alistettava vieraiden valtioiden sotilasviranomaisten varoista rahoitettavien tutkimussuunnitelmien toteuttaminen ao. ministeriöiden hyväksyttäväksi (kirjallinen kysymys no. 53, vuoden 1974 vp.).

Väitteet sotilaallis-teollisen liittoutuman olemassaolosta Suomessa pyritään ilmeisesti useillakin tahoilla kumoamaan mielikuvituksen tuotteina. Näin ei asianlaita kuitenkaan ole, vaan liittoutuman olemassaololle löytyy myös näyttöä. Ylemmän upseeriston siirtyminen sotilastuotteita valmistavien yritysten palkkalistoille on eräs sotilaallis-teollisen liittoutuman tuntomerkki. Näitä siirtymisiä tapahtuu myös Suomessa, vaikkakaan niiden kokonaismäärästä ei ole tarkkaa tietoa. Tässä olisi eräs tietoaukko, joka olisi syytä pyrkiä paikkaamaan. Kaikkein näkyvimmin on sotilaallis-teollisen liittoutuman operointi tullut näkyviin Drakeneiden hankinnassa. Päätös Drakeneiden hankinnasta tehtiin Auran 'vapaapalokunnan' aikana keväällä 1970 ja koneet hankittiin Saabilta Valmetin toimiessa suomalaisena välikätenä. Auran hallituksen puolustusministeri (Pentti) sekä kauppa- ja teollisuusministeri (Mattila) toimivat

siten tässä kaupassa sekä ostajana että myyjänä. Edelleen on syytä todeta, että Draken-kaupan syntyyn hyvin voimakkaasti vaikuttaneesta 'everstijuntasta' monet ovat Drakeneita valmistavan Saabin palkkalistoilla. Tältä kannalta katsottuna sotilaallis-teollisessa liittoutumassa on havaittavissa myös transnationaalisia piirteitä. Huomionarvoiseksi tämän Draken-kaupan tekee myös se, että Suomi maksaa yhdestä koneesta 21 mmk, kun vastaavan koneen hinta Ruotsin ilmavoimille oli vain 6 mmk ja huomattavasti modernimman Viggen-koneen hinta nousi vastaavasti vain 16 mmk:an. Saab siis todella hyötyi Suomen ilmavoimille myydyistä Drakeneista (ks. esim. Dagens Nyheter 3. 4. 1974).

Tutkimus- ja tiedepoliittinen keskustelu on Suomessa selvästi vireytynyt viime vuosina. Nyt tämän keskustelun piiriin olisi syytä ottaa myös laajentamaan pyrkivä sotilaallinen tutkimus- ja kehittelytoiminta. Sotilaallisen tutkimuksen suorittamista ei Suomen oloissa voi pitää tarkoituksenmukaisena ja mikäli sitä suoritetaan on se alistettava kiinteästi esim. Valtion tiedeneuvoston valvontaan. Muussa tapauksessa armeijan ja kehittelytyötä suorittavien yritysten välinen linkki muodostuu liian autonomiseksi ja vahvistaa omalta osaltaan maassamme syntyvässä olevaa sotilaallis-teollista liittoutumaa, joka ei missään tapauksessa ole sopusoinnussa Suomen rauhanomaisen ulkopoliittisen linjan kanssa.

9. 4. 1974

Raimo Väyrynen